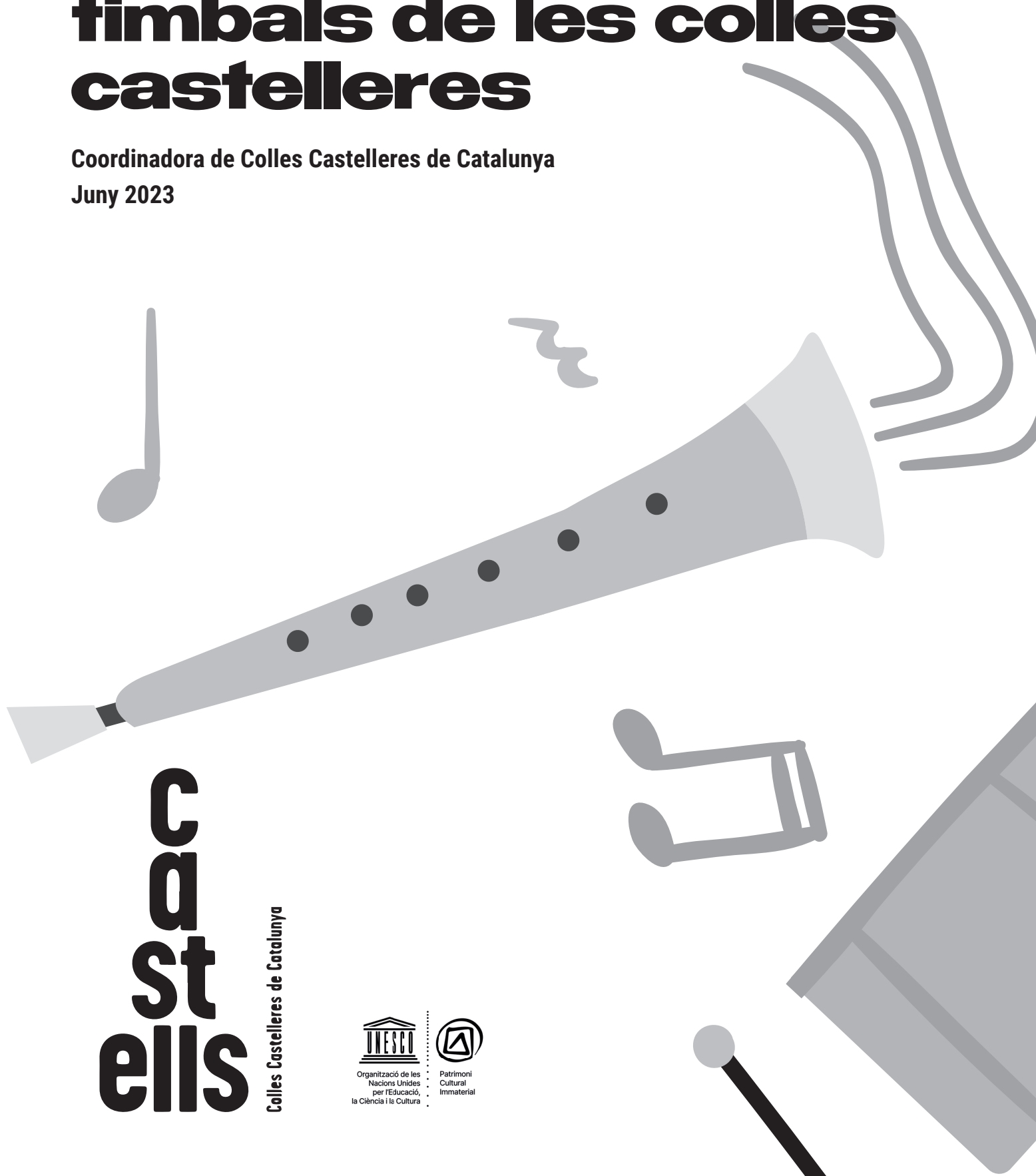

Manual de bones pràctiques dels grups de gralles i timbals de les colles castelleres

Coordinadora de Colles Castelleres de Catalunya

Juny 2023

castells

Colles Castelleres de Catalunya

Aquest protocol es posa a disposició de totes les colles a través de la Comissió Musical de la Coordinadora de Colles Castelleres de Catalunya per tal que pugui servir de guia i cadascuna el pugui treballar i adaptar a les seves necessitats i realitats.

ÍNDEX

Introducció	4
Nocions bàsiques	4
Pilar caminant	8
Pilar de dol	11
Toc de castells	12
Després de diada	15

INTRODUCCIÓ

Amb aquest primer recull de preguntes, es pretén elaborar una guia pràctica de recomanacions amena i fàcil d'entendre per a qualsevol músic casteller.

Alhora, volem que aquesta guia sigui ampliable amb noves preguntes. Algunes qüestions són evidents i de lògica, però és important que qualsevol qüestió estigui recollida i que tothom pugui resoldre els seus dubtes.

Sense gralles ni timbals, no hi ha castells!

NOCIONS BÀSIQUES

01

Perfil del músic (graller i timbaler) casteller

Les persones que s'animen a tocar en una colla castellera poden ser músics formats en escoles de música tradicional o persones que aprenen a tocar la gralla i el timbal en incorporar-se a la colla. En aquest segon cas cal un període d'aprenentatge previ i caldrà garantir un nivell mínim de coneixement dels instruments abans de sortir a plaça. Igual com no surten castells a plaça que no estan prou assajats i poden caure, no han de sortir grallers i timbalers que no se saben el toc de castells o no assoleixen el nivell mínim d'afinació necessari.

El perfil del músic casteller pot ser molt divers en funció de la colla i el seu model de gestió dels músics. Hi ha colles que tenen grups de grallers que no són part de la colla, sinó que són rotatoris entre grallers de la ciutat, i també hi ha colles que contracten músics professionals. Però la majoria de colles tenen músics propis, amb camisa, que són un casteller més.

Així doncs, és important que els músics surtin a plaça quan poden garantir un mínim coneixement.

02

Tipus d'instruments

Els instruments que han d'acompanyar els castells són la gralla i el timbal. En aquest àmbit no és tradicional cap altre tipus d'instrument.

Pel que fa a la gralla hi ha sectors que defensen que només s'han d'utilitzar gralles seques, seguint les manifestacions que va fer Pau Casals al respecte. Hi ha altres sectors que defensen la utilització de gralles dolces i gralles baixes, atès que ja en l'època d'or de la gralla es van utilitzar per acompanyar castells, fruit de l'evolució mateixa que va tenir l'instrument en l'època. Ambdues gralles són considerades tradicionals i admeses per acompanyar els castells, i cada colla pot optar per l'una o l'altra, atenent el color tímbric diferent i a la potència de so de cada variant.

Pel que fa a la percussió, els instruments tradicionals són el tabal de fusta o el timbal de llautó, i no són recomanables les caixes de bateria o d'altra naturalesa.

03

Quin és el nombre de músics mínim per tocar el foc de castells?

O quin és l'Idoni?

Durant la història, l'acompanyament musical de les colles ha anat variant en nombre en funció de les possibilitats de cada colla. El mínim serà sempre una gralla i un timbal per poder fer la melodia i l'acompanyament rítmic. Tot i això, el més recomanable és que sempre hi pugui haver l'acompanyament d'una segona gralla per fer una segona veu.

En aquelles colles que optin per l'ús de gralles de claus, és possible incorporar-hi una gralla baixa que faci una tercera veu, la qual cosa dota de més base harmònica l'acompanyament musical dels castells. En aquest cas, hi haurà un graller per a la primera veu, un per a la segona veu i un per a la tercera.

En colles amb un elevat nombre de músics cal vigilar el nombre de grallers que fa cada veu i el nombre de timbalers que toquen per tal que el resultat sigui equilibrat. Es recomana que hi hagi més grallers que facin la primera veu que la segona. Així mateix, en cas d'haver-hi més d'un timbal, han d'anar molt sincronitzats per tal que la base rítmica sigui clara.

Sempre cal vetllar perquè el volum del so de les gralles i els timbals no tapi les indicacions de la persona que canta el castell i que la puguin sentir tots els castellers.

04

Indumentària

Els músics que són part de la colla han d'anar vestits amb camisa de la colla i pantaló blanc, igual que la resta de castellers. La faixa és opcional.

En tot cas, cal vetllar sempre per portar amb respecte el vestuari de la colla i portar-lo adequadament. Fora d'actuacions a plaça els músics podran portar samarretes pròpies de la colla en cas que així es permeti. Si els músics que no són de la colla, no poden portar la camisa de la colla, però sí que poden portar la samarreta de la colla, si ells i la colla ho consideren oportú.

05

Ubicació i col·locació

A plaça cal situar-se en un lloc en què puguin veure adequadament el ritme del castell i els passos de l'enxaneta. Així mateix, cal vetllar per no destorbar la persona que dona les indicacions del castell.

La posició dels músics ha de garantir poder veure adequadament el graller que marca el castell, per la qual cosa és recomanable la posició de semicercle en cas de ser molts músics. Quan hi ha una quantitat elevada de músics es poden col·locar en fileres.

La col·locació habitual és col·locar la primera veu, i tot seguit la segona i tercera veus i el timbal. En el món de la música la col·locació sol ser mirant de cara al castell, de dreta a esquerra: primera veu a la dreta i tanca el timbal a l'esquerra.

06

Es poden compartir músics de diferents colles, en cas de no disposar-ne d'algun?

De la mateixa manera que una colla no ha de portar a plaça un castell per al qual no té prou castellers, la colla ha de garantir que porta els músics necessaris per poder acompanyar l'actuació, i, si escau, cal buscar solucions.

En cas de necessitat i es demana ajuda a altres colles, cal parlar-ho prèviament i que l'altra colla i els seus músics ho acceptin. En tot cas, cal tenir present que no portar músics propis fa perdre el toc personal que els músics propis donen, així com el coneixement que els músics tenen de les dinàmiques de la colla i el ritme de pujada i baixada de cada castell. Així mateix, en cas de tocar-se un toc de castells diferent de l'habitual en la colla, podria desorientar els castellers que n'estiguin pendants.

Cal recordar que, si no es disposa de grallers i timbalers, sempre hi ha l'opció de contractar músics professionals que puguin acompanyar una actuació puntual.

PILAR CAMINANT

01

Introducció

La pràctica del pilar caminant és antiga i ja està datada des de mitjans de segle XIX. La referència més antiga, tot i que es parla del ball de valencians, és de l'any 1841 a Tarragona. En un dietari escrit per un tarragoní de la casa Sardà, el Llibre de l'Avi Sardà, es diu:

«En Tarragona est any se han fet unas festas mol dibertidas tocan la festa major de Sta. Tecla y hague 8 balls, un de Diables que feren mol foch y dos Balls de Valencians un de pajesos y un de pescadors y tingueren la fantasia que uns per altres qui ó podia fer milló de modo que las dos collas feren lo castell de 8 de 3 pilans y despues los pescadors lo feren de 8 de 2 pilans y los pajesos feren lo espadat de 5 muntaren les escales anaren prop la Catedral y tornaren a baixar y arribaren als cuatra cantons del carrer mayor y yague una gran alegria.»

Tal com comenta Joan Boronat a la Revista Castells, la cita deixa entreveure que el pilar caminant no era un fet excepcional, sinó que, per la manera de referir-s'hi, ja era segurament un costum.

02

Quan es duu a terme i quina música s'interpreta?

Avui en dia, parlem de pilar caminant quan una colla castellera fa un pilar que desplaça en l'espai per diferents situacions:

- Per entrar a plaça i iniciar una diada.
- Per acompanyar l'espadat d'un lloc a un altre.

En cada situació, la música que s'interpreta per acompanyar el desplaçament del pilar pot variar. En tot cas, sempre per alçar l'espadat interpretarem el toc de castells fins a les notes de l'aleta (concretament, després de les notes sol, fa i mi5). Després de l'aleta hi ha dues opcions interpretatives.

Si el pilar caminant que s'aixeca és per entrar a plaça per iniciar una diada, preferentment es toca la música de l'entrada a plaça fins que el pilar es descarregui. Altres colles fan l'aleta quan arriben a lloc i segueixen amb el toc de castells fins a descarregar-lo.

Cal remarcar que també hi ha colles que interpreten la música del pilar caminant (o pilar al balcó) per acompanyar l'espadat quan aquest entra a plaça.

Si el pilar caminant es fa per anar d'un lloc a un altre, com per exemple a Tarragona, el dia de la Mercè, sempre s'utilitza la música del pilar caminant després de carregar l'espadat. Altres colles fan servir el toc d'entrada a plaça per acompanyar el pilar caminant com per exemple a Girona a les escales de la catedral per Sant Narcís.

03

Final

En tots dos casos, quan el pilar es descarrega, s'ha de tenir en compte quin final s'interpreta. Aquesta decisió depèn de cada colla, però s'ha de tenir en compte en funció dels criteris estilístics i de coherència amb el temps de la descarregada de l'espadat.

Habitualment, es toca la sortida curta després d'interpretar la música del pilar caminant o de l'entrada a plaça. Si la sortida del dos del pilar no coincideix amb el final de la música de pilar caminant o de l'entrada a la plaça, o en algun moment de la peça es pot tallar, es pot decidir no fer la sortida curta per sincronitzar el final de la música amb la sortida del segon del pilar.

04

Variants

Cal destacar que a Valls s'interpreta la música del pilar caminant, allí anomenada pilar al balcó, quan s'alcen pilars davant del balcó de l'Ajuntament, on habitualment l'enxaneta i altres components del pilar pugen al balcó del mateix edifici, des d'on altres components de la colla els estiren mitjançant una faixa.

En altres poblacions i habitualment per acompanyar l'alçament del pilar al balcó s'interpreta el toc de castells tant en la carregada com en la descarregada.

PILAR DE DOL

01

Introducció

El pilar de dol és un pilar que es realitza habitualment en memòria o en homenatge a una persona de la colla que ha traspassat recentment o a l'aniversari de la seva mort.

Però també pot ser en senyal de dol per una víctima de violència de gènere o alguna altra situació de reivindicació social.

Aquest pilar de dol, pot ser: pde4, pde5... depèn de la pròpia colla, com quan es fa el pilar o pilars de benvinguda en una Diada.

El pilar de dol es realitza abans de començar la Diada, amb pilars en conjunt amb la resta de colles que actuen o en solitari la colla que el vol realitzar, sempre i en tot cas, havent-t'ho acordat prèviament.

02

Variants

Pel que fa a la música que l'acompanyarà, hi ha diferents variants, per decisió o criteri de cada colla:

1. Sense música.
2. Tocar l'inici (el Sol-Sol-Sol) i el final del castell només amb gralles. Tot i que és habitual fer la part final acompanyada dels timbals, cada colla decideix si fer-los sonar o no. Aquesta opció és la que utilitzen colles com els Castellers de Vilafranca.
3. Tocar l'inici (el Sol-Sol-Sol), el trino de l'aleta i el final del castell només amb gralles. També en aquest cas, l'aleta i el final s'acostumen a acompanyar dels timbals però serà a decisió de la colla. Aquesta opció és la que utilitzen colles com Capgrossos de Mataró, Castellers del Prat, Castellers de Terrassa, Nens del Vendrell, Marrecs de Salt, Minyons de Terrassa, Moixiganguers d'Igualada o Xerrics d'Olot.

En cas de que el pilar o pilars de dol siguin conjunts amb diferents colles, s'acordarà entre totes quina variant es farà servir adaptant-se, si cal, a la proposta de la colla amfitriona o que proposa el pilar.

TOC DE CASTELLS

Quan s'inicia el toc de castells? En quin moment del castell?

El toc de castells és la peça musical tradicional que els grallers i els timbalers interpreten per acompanyar la construcció del castell, tant a la seva carregada, coronació, descarregada i final. Algunes colles castelleres tenen el seu toc característic, amb algunes particularitats que el fan identificatiu.

L'inici del toc de castells depèn de la construcció de cada castell, segons l'alçada:

- Si es fan castells de 5 pisos (*d5), de 6 (*d6), de 7 (*d7), a excepció del 2d7 i el pilar de 6, l'inici del toc de castell es farà quan comencen a pujar els terços sobre els segons.
- Si es fan castells de 8 (*d8), l'inici es durà a terme quan comencen a pujar els quarts sobre els terços. En aquest cas, en la torre de 7, com que es considera castell de 8, també s'iniciarà el Toc de Castell, quan comencen a pujar els quarts sobre els terços.
- Si es fan castells de 9 (*d9), l'inici es durà a terme quan comencen a pujar els quints sobre els quarts. Excepcionalment, en la torre de 8 (td8 o 2d8) també s'iniciarà el toc de castells quan comencen a pujar els quints sobre els quarts.
- Si es fan castells de 10 (*d10), l'inici es realitzarà quan comencen a pujar els sisens sobre els quints. Com a excepció, la torre de 9 (td9 o 2d9), també s'iniciarà quan comencen a pujar els sisens.
- Si es fan castells aixecats per sota de 7 (*de7) i de 8 (*de8), l'inici es durà a terme quan els quarts comencen a pujar sobre els terços.

Si cau el castell, es continua tocant?

Si el castell cau, les gralles i els timbals deixen de tocar sense fer la sortida. En alguna ocasió, quan es despenen pocs castellers, però el tronc del castell es manté i es continua la descarregada, es pot valorar continuar tocant, tenint en compte el context i la situació dels castellers.

Si hi ha algun castell que no es corona (o no es carrega), es continua tocant? Com s'acaba? Es fa curta o llarga?

En cas que un castell no es carregui i es decideixi desmuntar, es continua tocant el toc de castells fins que el castell s'ha desmuntat i s'acaba amb la sortida curta. Mentre algunes

colles acaben amb la sortida corresponent segons el tipus de castell que s'ha intentat fer, altres colles no fan sortida.

Tal com es dedueix, en cap cas es toca l'aleta, ja que el castell no ha estat carregat.

Cal dir que, quan una enxaneta posa el peu a dosos i els grallers comencen a tocar el trino de l'aleta, però l'enxaneta es fa enrere i, per tant, no es pot tocar l'aleta, s'ha de continuar amb la melodia principal i obviar els compassos de la baixada.

Si cau part del castell o el pom de dalt (cassola, dosos, etc.), es para de tocar? O es continua tocant per respecte a la resta de castellers que queden a la construcció?

Sempre és una decisió complicada. Cal que cada colla avaluï el tipus de caiguda i decideixi si para de tocar o continua. Les dues opcions són vàlides i hi ha arguments per defensar-les. En tot cas, el fet de continuar tocant o no ha de modificar la consideració de caiguda del castell, si escau. la melodia principal i obviar els compassos de la baixada.

Si es fa vano o més d'un castell alhora per part de la mateixa colla (acostumen a ser pilars), quin castell o pilar domina? Quan es fa l'aleta? Quin és el castell que marca l'aleta (el més alt, el que primer puja, l'últim.?)

En el cas de diferents castells simultanis per part de la mateixa colla, si n'hi ha algun que sigui més alt que els altres, domina el més alt, i es fa el toc d'aleta quan l'enxaneta corona el castell. Si són castells de la mateixa alçada, algunes colles fan l'aleta quan es corona el primer castell, i en altres mana el darrer a coronar-se. Cada colla decideix com volen actuar en aquests casos.

Si una construcció del vano, o diverses, cau, es continua tocant o es para de fer el toc de castells? Es faria sortida?

La recomanació és continuar tocant, ja que hi ha pilars o castells en marxa. De totes maneres, és decisió de la colla continuar tocant o no. La melodia principal i obviar els compassos de la baixada.

01

TOC D'ALETA

Quan es fa? Quin tipus d'aleta es fa? Segons quina construcció?

El toc d'aleta és un fragment del toc de castells que s'interpreta just quan l'enxaneta corona el castell, aixecant la mà i indicant que el castell s'ha carregat. Cal tenir en compte, però, que el castell es dona com a carregat quan l'enxaneta té els dos peus a les espatlles dels dosos, tot i que musicalment seguim el moviment de la mà per marcar l'aleta.

Aquest toc comença amb un trinat sobre la nota Re5, la qual s'ha de començar a executar quan l'enxaneta posa el primer peu a dosos i fa el moviment per encavalcar-se i coronar el castell. Tot seguit, quan l'enxaneta està col·locada amb tots dos peus sobre els dosos i aixeca la mà s'ha de tocar la nota més aguda el Sol5.

En construccions lligades amb una sola enxaneta, com poden ser els castells de 5, 7 o 9 castellers per pis, i on la construcció té més d'un pom de dalt, s'han d'executar tantes aletes com poms hi hagi. En cas que hi hagi més d'una enxaneta, depèn de si van sincronitzades o no: si van sincronitzades, se n'ha de fer una, i si no hi van, se n'han de fer les que calguin.

En els castells amb agulla (pilar), la baixada del castell s'ha de fer de la manera normal, com normalment, fins que els segons (fins a castells de 8), terços (castells de 9) o quarts (castells de 10) del castell principal deixen el pilar al descobert. En aquest moment, es torna a fer l'aleta, com si es tractés d'un nou castell (que és quan es considera el castell com a carregat).

02

SORTIDA

Quan i com es fa la sortida?

La part final del toc de castells es duu a terme quan el castell ja està completament desmuntat (descarregat). En els castells sense folre es comença a tocar la sortida quan surten els castellers del pis que dona el castell com a intent. Per exemple, en un castell de 6 o de 7, quan pugen terços, i en un castell de 8, quan pugen quarts. En canvi, en els castells amb folre es pot començar més tard, de manera que s'eviti haver acabat la sortida quan encara queda gent baixant. En tot cas, cal garantir que la sortida no es toqui massa tard, quan ja no quedin castellers a la construcció.

Quan es fan castells amb agulla (o pilar).

Aplicant els criteris esmentats anteriorment, el toc de castells fa la sortida quan s'ha descarregat o desmuntat el pilar, ja que es tracta de la segona construcció que quedaria carregada.

Quin tipus de sortida es fa? Depèn del tipus de construcció?

Igual que en l'inici, la sortida del toc de castells depèn de la construcció. Si es fan castells de 5 pisos (*d5), de 6 (*d6), de 7 (*d7), a excepció del 2d7 i el pilar de 6, s'ha de tocar la sortida curta. El 2d7, els castells de 8 en amunt i els pilars de 6 o més s'han de tocar amb sortida llarga. Si la colla considera que el castell és una fita important, pot decidir tocar la sortida llarga com a homenatge als castellers.

DESPRÉS DE DIADA

Una diada normalment té tres parts diferents:

- L'entrada a plaça, que es pot fer entrant les colles a peu i els grallers tocant l'entrada a plaça o fent un pilar caminant.
- Les rondes de castells. Normalment, n'hi ha tres i la de pilars.
- Pilars de comiat.

Després dels pilars de comiat, sobretot a Vilafranca i també per extensió a altres poblacions, es toca la música del toc de vermut per finalitzar la diada.

S'ha de tenir en compte que les diades duren dues hores o més i que potser cal tenir el criteri de no allargar més les diades tocant més repertori que no és pròpiament casteller. El debat és obert en aquest camp, però cal posar límits per no fer inacabable una diada. Els grallers tenen altres moments (cercaviles, concerts) per tocar aquest altre repertori.

castells

Col·les Castelleres de Catalunya

www.castellscat.cat
#castells #SomExemple
@CastellsCat

PATROCINADOR PRINCIPAL

AMB EL PATROCINI DE

AMB LA COL·LABORACIÓ DE

